ЎРТАЧИРЧИҚ ТУМАНЛАРАРО ИҚТИСОДИЙ СУДИНИНГ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

Тошкент вилояти

2024 йил 29 январь

Ўртачирчиқ туманлараро иқтисодий суди судьяси Х.Н.Равшанов раислигида, судья ёрдамчиси Ф. Кулматов котиблигида, Бўка туман фермер, дехкон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг ишончли вакили Р.Абдуғаниев (судга тақдим этган ишончномаси асосида), даъвогар вакили Р.Солиева (судга тақдим этган ишончномаси асосида), жавобгар вакили А.Кабилов (судга тақдим этган ишончномаси асосида), Бўка тумани хокимияти вакили И.Уролов (судга тақдим этган ишончномаси асосида), А.Абдуллаев (судга тақдим этган ишончномаси асосида), Бўка туман қишлоқ хўжалиги бўлими вакили Б.Турғунбоев иштирокида, даъвогар – Бўка туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги манфаатида жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти хисобидан "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги фойдасига 101 273 717 сўм асосий қарз, 50 636 858 сўм пеня ва суд харажатини ундириш тўғрисидаги даъво аризаси бўйича иқтисодий ишни "Бўка пахта тозалаш" АЖнинг биносида, очик сайёр суд мажлисида кўриб чикиб, қуйидагиларни

аниқлади:

Даъвогар – Бўка туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги манфаатида Ўртачирчиқ туманлараро иқтисодий судига даъво ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги фойдасига 101 273 717 сўм асосий қарз, 50 636 858 сўм пеня ва суд харажатини ундиришни сўраган.

Даъвогар вакиллари суд мажлисида иштирок этиб, даъво аризасидаги талабларини қўллаб, "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамиятига топширилган пахта хомашёсини томонлар ўртасида тузилиб тасдиқланган электрон ҳисобварақ-фактуралардаги нархлар (ҚҚС билан биргаликда) билан ҳисоб-китоб ҳилишни сўраб, жавобгар суд муҳокамаси кунига ҳадар асосий ҳарздорликни тўлиҳ равишда бартараф этмаганлиги боис, даъво талабидаги асосий ҳарздорликни ҳисман 82 106 659,66 сўм миҳдорида ва даъво аризада кўрсатилган пеня ҳисмини амалдаги ҳонунчилик талаблари доирасида ундириб беришни сўради.

Жавобгар вакили суд мажлисида иштирок этиб, иш хужжатлари билан танишиб чиқиб, даъво аризасидаги талаб бўйича асосий қарздорлк борлигини қисман тан олиб, жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамиятининг "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги олдидаги асосий қарздорлиги даъво аризада кўрсатилгандек эмаслигини айтиб, даъвогар томонидан топширган пахта хом ашёси махулоти учун ҳисоб-китоб қилинишини таъкидлаб, қолган 82 106 659,66

сўм қарздорликни тўлаб беришлигини ҳамда даъвогарнинг жавобгардан ундирилиши сўралган неустойкани амалдаги қонунчилик талаблари доирасида рад қилишни сўради.

Низонинг предметига нисбатан мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида жалб этилган Бўка туман ҳокимлиги, Бўка тумани қишлоқ хўжалиги бўлими, Бўка тумани солиқ инспекцияси вакили суд мажлисида қатнашиб иш ҳужжаталри билан тинишиб чиқиб, мазкур иқтисодий иш бўйича қонуний ва адолатли қарор қабул қилишни сўради.

Суд, тарафларнинг вакилларини тушунтиришлари ҳамда кўрсатувларини тинглаб, ишдаги мавжуд ва тақдим этилган ҳужжатларни ўрганиб, қуйидаги асосларга кўра даъвогарнинг даъво талабларини қисман қаноатлантиришни лозим топади. Ушбу иқтисодий ишни кўриб чиқиш бўйича суд харажатларини жавобгар зиммасига юклашни лозим деб топди.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 333-моддасига асосан, қарздор айби бўлган тақдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 236-моддасида мажбурият мажбурият шартларига мувофиқ, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса иш муомаласи одатларига ёки одатда қўйиладиган бошқа талабларга мувофиқ лозим даражада бажарилиши кераклиги белгиланган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 68моддасида белгиланганидек, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Суд мажлисида даъвогар вакилининг тушунтиришлари ва ишдаги мавжуд хужжатлардан кўринишича тарафлар ўртасида, яъни "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги ва "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ўртасида 2022 йил 24 мартда 164-сонли "Пахта хом ашёсини етказиб бериш бўйича фьючерс шартномаси" тузилган (кейинги ўринларда — Шартнома деб юритилади). Шартнома белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган.

Шартноманинг 1.1-бандига кўра, "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги – "Хўжалик" ўзига тегишли ер майдонларидан мазкур шартноманинг тегишли бандларида кўрсатилган миқдордаги пахта хом ашёсини "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамиятига – "Буюртмачи" га етказиб бериш, "Буюртмачи" эса ушбу маҳсулотни келишилган муддатларда қабул қилиш ва муаян нарх бўйича маҳсулот ҳақини тўлаш мажбуриятини ўз зиммасига олган.

Шартноманинг 4.1-бандига кўра, "Хўжалик" томонидан "Буюртмачи" га етказиб бериладиган пахта хом ашёсининг бир тоннаси учун "нарх", ҳосил йилининг сентябрь ҳолатига жаҳон бозоридаги бир тонна пахта толасининг ўртаса фъючерс котировкалари нархида белгиланишига ҳамда "Буюртмачи" "Хўжалик" га якуний ҳисоб-китобларни пахта хом ашёсининг сортлари бўйича тасдиқланган тавсиявий нархлардан кам бўлмаган нархда тўлашни зиммасига олишга томонлар ўзаро келишишган. Ушбу бандга кўра, Шартнома бўйича бир тонна пахта хом ашёсининг нархини 6 512 000 сўмга келишишган. Шу билан бирга, Шартноманинг 2.4-банди, "е" кичик бандига асосан, маҳсулот тайёрлов масканига "Хўжалик"нинг транспорт воситасида ташилганда "Хўжалик" га транспорт ҳаҳини ҳаҳиҳий вазн бўйича тўлиқ масофа учун белгиланган маъёрий тарифлар асосида тўлаб бериш мажбуриятини "Буюртмачи" ўз зимасига олган.

Аммо, тарафлар ўртасида пахта хомашёсининг нархида томонлар ўртасида низо пайдо бўлган. Бунда, "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамияти томонидан, ўзига топширилган пахта хом ашёсининг бир килограмми учун 8 300 сўмдан (ҚҚС билан биргаликда) ҳисоб-китоб ҳилинишини "Хўжалик" га тавсия этган, аммо "Хўжалик" ушбу нархни рад этиб, томонлар ўртасида электрон кўринишда тузилиб тасдиҳланган, ҳисоб-фактурадаги нархлар билан (ҚҚС билан бирганликда) ҳисоб-китоб ҳилинишини талаб ҳилганлиги суд муҳокамасида аниҳланди.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 356-моддасига асосан, шартномани бажарганлик учун тарафларнинг келишуви билан белгиланган баҳода ҳақ тўланади. Шартнома тузилганидан кейин баҳони ўзгартиришга қонунчилик ёки шартномада назарда тутилган ҳолларда ва шартларда йўл қўйилади.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 418-моддасига асосан, Сотиб олувчи товар ҳақини ушбу Кодекснинг 356-моддасига мувофиқ белгиланадиган баҳода тўлаши, шунингдек қонунчилик, олди-сотди шартномаси ёки одатда қўйиладиган талабларга мувофиқ тўловни амалга ошириш учун зарур бўлган ҳаракатларни ўз ҳисобидан бажариши лозим.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси 363-моддасига асосан, суд шартнома шартларини шарҳлашда ундаги сўз ва ибораларнинг асл маъносини эътиборга олади. Шартноманинг шарти аниқ бўлмаса, унинг асл маъноси уни бошқа шартларга ва бутун шартноманинг маъносига таққослаш йўли билан аниқланади.

Агар ушбу модданинг биринчи қисмида баён этилган қоидалар шартноманинг мазмунини аниқлаш имконини бермаса, тарафларнинг ҳақиқий умумий хоҳиш-иродаси шартноманинг мақсадини ҳисобга олган ҳолда аниқланиши керак. Бунда барча тегишли ҳолатлар, шу жумладан шартнома тузиш олдидан олиб борилган музокаралар ва ёзишмалар, тарафларнинг ўзаро муносабатларида ҳарор топган амалиёт, иш муомаласи одатлари, тарафларнинг кейинчалик ўзларини ҳандай тутганлиги эътиборга олинади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг 2019 йил 25 июндаги "Ўзаро хисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги хисобварақ-фактуралардан фойдаланишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" қарорининг 2-бандига асосан республика худудида 2020 йил 1 январдан бошлаб барча хўжалик юритувчи субъектлар учун хисобварақ-фактураларни электрон шаклда расмийлаштириш, сақлаш ва хисобини юритиш тизимини мажбурий тартибда жорий этилган. Ушбу Карор билан тасдикланган "Ўзаро хисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги хисобварақ-фактуралардан фойдаланиш тартиби тўғрисида"ги низомнинг 2-бандига кўра, электрон хисобварақ-фактура (кейинги ўринларда ЭХФ деб аталади) — товарларни (ишлар, хизматларни) реализация қилиш ва сотиб олишни тасдиқлайдиган, ЭХФ айланиш тизими операторлари орқали тақдим этиладиган ва қабул қилинадиган, қонунчилик хужжатларига мувофик расмийлаштирилган белгиланган шаклларда электрон эканлиги белиганган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 14 августдаги 489-сон қарорига 2-илова "Ҳисобварақ-фактураларнинг шакллари ҳамда уларни тўлдириш, тақдим этиш ва ҳабул ҳилиш тартиби тўғрисида"ги низомнинг 2-бандига кўра, ҳисобвараҳ-фактура — Ўзбекистон Республикасининг Солиҳ кодексига мувофиҳ уни таҳдим этиш мажбуриятига эга бўлган товарларни

(хизматларни) сотувчи (етказиб берувчи) томонидан расмийлаштириладиган қатъий белгиланган намунадаги (форматдаги), товарлар ҳақиқатда жўнатилганлигини ёки хизматлар кўрсатилганлигини ва уларнинг қийматини тасдикловчи хужжат хисобланади.

Ушбулардан келиб чиқиб, суд маҳсулотни реализация қилиш ва сотиб олишни тасдиқлайдиган, томонлар ўртасида электрон равишда тузилиб тасдиқланган ҳисобварақ-фактураларда кўрсатилган нарх бўйича низони ҳал қилишни лозим деб топади ҳамда жавобгар вакилининг, "АРК ВИКА" масъулияти чекланган жамияти томонидан, ўзига топширилган пахта хом ашёсининг бир килограмми учун 8 300 сўмдан (ҚҚС билан биргаликда) ҳисоб-китоб қилиниши керак деган важи билан келишмайди.

Қолаверса, "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти томонидан, ўзига топширилган пахта хом ашёсининг бир килограмми учун 8 300 сўмдан (ҚҚС билан биргаликда) ҳисоб-китоб ҳилиниши керак деган важи тасдиҳлайдиган асосли шартномавий ёки ўзаро тасдиҳланган ҳисобвараҳ-фактуралар каби ҳужжатлар мавжуд эмаслиги суд муҳокамасида аниҳланди

Шартноманинг 4.4-бандига кўра, "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти томонидан "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалигининг – "Хўжалик"нинг етказиб берилган пахта хом ашёси қийматининг якуний ҳисоб-китоблари терим учун ўтказилган пуллар ва бошқа харажатлар чегирилгандан қолган қисми ҳосил йилининг 31 декабрь санасига қадар тўлаб берилишига келишилган.

Иш хужжатларига тақдим этилган маълумотлар ҳамда даъвогар - "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги ва жавобгар - "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ўртасида, электрон кўринишда икки томонлама тузилиб, тасдиқланган хисобварақ-фактураларга ва судга тақдим этилган ушбу 2022 йил 31 октябрдаги №4-сонли (274 292 679,81 сўмлик ҚҚС билан) ҳисобварақ-фактурага кўра, 2022 йил 24 октябрдаги №5-сонли *(129 906 102,95 сўмлик ҚҚС билан)* хисобварақфактурага кўра хамда бухгалтерия бирламчи маълумотларига кўра, "Хўжалик" томонидан "Буюртмачи" га топширган пахта хом ашёси учун ҳақдорлик ва суд мухокамаси куни холатига жавобгар томоннинг такдим этган ўзаро хисобкитобларни солиштириш далолатномасига асосан жами 404 584 978 сўмлик даъвогарнинг хакдорлигидан жавобгар-"APK BUKA" масъулияти чекланган жамиятининг 322 478 318,34 сўмлик сарф-харажатлари (шартномага асосан жавобгарга берилган моддий ресурслар, ўтказиб берилган пул маблағлари ва бошқа харажатлари) чегирилганда, жавобгарнинг даъвогар олдида топширилган пахта хом ашёсидан якуний хисоб-китоб бўйича 82 106 659,66 сўм асосий карздорликка йўл кўйганлиги суд мухокамасидаги хисоб -китоблар ва такдим этилган хужжатлар асосида аниқланди.

Мазкур ҳолатда, жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамиятининг даъвогар фермер хўжалиги олдида топширилган пахта хом ашёсидан суд муҳокамаси кунида даъво талабидаги 82 106 659,66 сўм асосий қарздорликка йўл қўйганлиги суд муҳокамасидаги ҳисоб-китоблар, тақдим этилган ҳужжатлар, иш ҳужжатларидаги маълумотлар, бир томонлама тарафлар ўртасида тузилиб тасдиқланган ўзаро солиштирма далолатномалари орқали аниқланди ва суд муҳокамасида тарафларнинг вакиллари иштирокида ҳисоб-китобларга асосан суд муҳокамасида ўз исботини топди.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 66-моддасига кўра иш бўйича далиллар ушбу Кодексда ва бошқа қонунларда назарда тутилган тартибда олинган фактлар ҳаҳидаги маълумотлар бўлиб, улар асосида суд ишда

иштирок этувчи шахсларнинг талаблари ва эътирозларини асословчи холатлар, шунингдек низони тўғри ҳал ҳилиш учун аҳамиятга эга бўлган бошҳа ҳолатлар мавжудлигини ёки мавжуд эмаслигини аниҳлайди. Бундай маълумотлар ёзма ва ашёвий далиллар, экспертларнинг хулосалари, мутахассисларнинг маслаҳатлари (тушунтиришлари), гувоҳларнинг кўрсатувлари, ишда иштирок этувчи шахсларнинг тушунтиришлари билан аниҳланади.

Ушбулардан келиб чиқиб, даъвогарнинг жавобгар – "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги фойдасига 101 273 717 сўм асосий қарзни ундириш талаби мавжуд ва тақдим этилган ҳужжатлар, тараф вакилининг кўрсатувларига асосан 82 106 659,66 сўм миқдорида ўз исботини топганлиги боис, суд даъвогарнинг мазкур даъво талабини 82 106 659,66 сўм миқдорида қаноатлантиришни лозим деб ҳисоблайди.

Шу билан бирга, даъвогар ўзининг даъво аризасида ва даъвогар вакили суд муҳокамасида Ўзбекистон Республикасининг "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"ги қонунининг талабларига асосан ва шартноманинг 5.4-банди талабларига жавобгар ҳисобидан 50 636 858 сўм пеня ундириб беришни сўраган.

Даъвогар томонидан жавобгарни оғзаки ва ёзма равишда юзага келган қарздорликни бартараф этиш бўйича огоҳлантирилишига қармасдан қарздорлик тўлиқ равишда бартараф этилмаган. Тарафнинг вакилини суд муҳокамасида таъкидлашича жавобгар томонидан юзага келган қарздорликни суд муҳокамаси кунги қадар тўлиқ тўламаган.

Ушбу ҳолатда, суд жавобгарнинг шартномаларнинг шартларига кўра, даъвогар томонидан топширилган пахта хом ашёси маҳсулоти учун жавобгар томонидан ўз вақтида тўловларни амалга оширмаганлиги сабабли, даъвогарнинг даъво аризасидаги жавобгар ҳисобидан пеня ундириш талабини асосли деб ҳисоблайди

Бироқ, Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги №163-сонли қарорининг 2-бандида шартномада жарима ёки пеня шаклида белгиланадиган неустойка тарафлар томонидан қабул қилинган мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлаш усулларидан бири ҳисобланиши, неустойкани ундириш тўғрисидаги даъволарни ҳал ҳилишда неустойка миҳдорининг ҳонун талабларига мувофиҳ ҳисобланганлиги, унинг асослилиги, мажбурият бузилиши оҳибатларига мутаносиблиги каби ҳолатларни ҳар томонлама ва чуҳур муҳокама ҳилиб, талаб ҳилинган неустойканинг адолатли миҳдорини белгилашлари шартлиги тўғрисида тушунтириш берилган.

Аммо, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 326-моддасида агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳаҳли эканлиги, бунда ҳарздор мажбуриятни ҳай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши кераклиги, суд алоҳида ҳолларда ҳарздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш ҳуҳуҳига эга эканлиги назарда тутилган. Бунда неустойканинг энг кам миҳдори Фуҳаролик кодексининг 327-моддасида кўрсатилган фоизлар миҳдоридан кам бўлмаслиги лозимлигини

эътиборга олиб, суд жавобгардан ундирилиши талаб қилинган пеняни Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 326, 327-моддаси талабларидан келиб чиқиб, 11 600 000 сўм миқдорида қаноатлантиришни лозим деб ҳисоблайди.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 118-моддасига кўра, суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган мутаносиб равишда даъво талаблари микдорига уларнинг юклатилади. Агар даъвогар томонидан билдирилган неустойкани ундириш хақидаги талаб асосли бўлиб, бирок унинг микдори қонунчиликда белгиланган хуқуқдан фойдаланилган холда суд томонидан камайтирилган бўлса, суд харажатларининг камайтирилиши хисобга олинмаган холда ундирилиши лозим неустойка суммасидан келиб чиққан холда. суд харажатлари жавобгарнинг зиммасига юклатилиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 118-моддаси талабларига асосланган ҳолда, ушбу иқтисодий ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини жавобгар зиммасига юклатишни лозим деб топди.

Бинобарин, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси 236, 326, 327, 333, 356, 363, 418-моддаларини, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 25 июндаги "Ўзаро ҳисоб-китоблар тизимида электрон шаклдаги ҳисобвараҳ-фактуралардан фойдаланишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" 522-сон ҳарори талабларини ва Ўзбекистон Республикасининг Иҳтисодий процессуал кодексининг 118, 176-179, 186-моддаларини ҳўллаб, Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуҳаролик ҳонун ҳужжатларини ҳўллашнинг айрим масалалари ҳаҳида"ги №163-сонли ҳарори талабларига амал ҳилиб, суд

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар - "APK BUKA" масъулияти чекланган жамияти хисобидан:

- даъвогар "Xalil Bobur Usta" фермер хўжалиги фойдасига 82 106 659,66 сўм асосий қарз, 11 600 000 сўм пеня ва 34 000 сўм почта харажати ундирилсин;
 - Республика бюджетига 3 038 211,50 сўм давлат божи ундирилсин.

Даъвогарнинг қолган даъво талабини қаноатлантириш рад қилинсин.

Ҳал қилув қарори қабул қилинган кундан эътиборан бир ойлик муддат ўтгач, конуний кучга киради.

Хал қилув қарори қонуний кучга кирганидан кейин ижро варақалари берилсин.

Мазкур ҳал ҳилув ҳарорига нисбатан тегишли тартибида шикоят бериш (протест келтириш) мумкин.

Раислик қилувчи, судья

Х.Н.Равшанов

